

COLUMN

De column is geschreven door Isolde Venrooy (1977). Zij studeerde in 1998 cum laude af in de richting tekenen en schilderen autonoom aan de Academie voor Beeldende Vorming te Tilburg. Daarna behaalde zij in 2000 de Masters of European Arts and Cultures; in Tilburg, Leicester en Granada. In 2003 studeerde zij cum laude af aan de Design Academy Eindhoven in de richting man and communication. Van het Fonds voor beeldende kunsten, vormgeving en bouwkunst ontving zij in 2006 een basisstipendium.

Voor meer informatie: www.isoldevenrooy.com

'Grass Will Grow Over Your Cities' (Isaiah)

Berlijn, 4 tot 20 december 2007

Wanneer je in Berlijn verblijft word je gedwongen om je te verdiepen in haar geschiedenis. De stad is een versteende illustratie van haar eigen verleden. Of zoals de schrijfster Jeanette Winterson in Vrij Nederland verwoordt: 'Alles draagt het stempel van wat het ooit is geweest'.

Bij aankomst op Berlin Hauptbahnhof fiets ik via de brede Otto-Braun-Straße naar residentie 'De Koffer'.

De residentie van stichting Polaris biedt een kamer met Kachelofen, keuken en badkamer. De residentie grenst aan een trappenhuis, waar een 15-tal gezinnen wonen. In het appartement vallen enkele dingen op, zoals een vork die een lamp op de juiste hoogte laat hangen. In de badkamer is een ingenieuze metalen buisconstructie van 2 meter waarmee het raam te openen is. Uit de oven klinkt klassieke muziek, later blijkt dit geluid uit de piano van de burens te komen.

De volgende dag fiets ik met een gedetailleerdere kaart, die ik in de keuken heb gevonden. Op deze kaart is de Otto-Braun-Straße niet te vinden. Steeds weer lijkt Berlijn vragen te stellen over de continue verandering die de stad heeft doorgemaakt.

Waarom verandert een straat van naam? De Große Frankfurter Straße werd in 1949 veranderd in Stinallee. In 1963 werd de straat hernoemd tot Karl-Marx-Allee. Achter die veranderende straatnamen schuilen politieke opvattingen die een bepaalde tijd en gedachtegoed in Berlijn weerspiege-

len. Straatnamen maken dat verleden zichtbaar, alsof je door de geïllustreerde geschiedenis fietst.

Reizen door Berlijn is als een tijdreis. Ik begeef me op plaatsen waar een dramatische geschiedenis heeft plaatsgevonden. Soms zonder dat ik me daar in eerste instantie bewust van ben. Zo is de Kollwitzplatz in de wijk Prenzlauerberg momenteel zeer geliefd bij jonge gezinnen en toeristen. In het midden van het plein staat een idyllische watertoren en er groeien veel bomen en planten. Tijdens het nationaal-socialisme was in de watertoren echter de SS folterkelder gevestigd.

Met de metro reis ik richting Wannsee. Deze plaats is wereldwijd bekend door de gelijknamige Wannseeconferentie die er plaatsvond op 20 januari 1942. Een aantal ambtenaren van diverse ministeries en vertegenwoordigers van de NSDAP, SS en SD waren hierbij aanwezig, waaronder Reinhard Heydrich en Adolf Eichmann. Tijdens deze bijeenkomst werden zaken besproken omtrent het ten uitvoer brengen van de Endlösung. Momenteel is het landhuis ingericht als expositieruimte waar diverse documenten te zien zijn over deze vergadering en de Holocaust in het algemeen. De naam Wannsee wordt dagelijks gebruikt, maar de betekenis ligt verborgen in de geschiedenis.

Langzamerhand begin ik me af te vragen of sommige woorden, die nog steeds gangbaar zijn niet sterk controversieel zijn of zelfs vervangen moeten worden. Slijt de emotionele betrokkenheid bij een woord in de

loop der tijd? Het woord 'Führer' wordt dagelijks gebruikt. Heeft het woord niet teveel schade aangericht om ooit nog gebruikt te kunnen worden? Dient het woord wel een nieuwe kans te krijgen om iets anders te worden? Cees Nootenboom stelt in zijn boek 'Berlijnse notities' de vraag [...] 'als de taal zelf onschuldig is en dus alleen maar slachtoffer, net als degenen tegen wie men in haar liegt, hoe moet men haar dan genezen? En wie moet dat dan doen?'

In mijn werk 'Black arrangement' *) -dat ik maakte voor de expositie 'Tables and borders' in het Museum of Applied Arts in Belgrado- is eveneens het verlangen zichtbaar om informatielagen te transformeren. Het werk bestaat uit tientallen medailles die met zwart vilt zijn ingepakt. De medailles zijn geordend in rijen en opgehangen aan naalden die in de wand gespijkerd zijn. Het vilt beschermt en verbergt als een zwarte zachte laag de verhalen die aan het object verbonden zijn.

De continue worsteling met de Duitse geschiedenis manifesteert zich ook in de historische en hedendaagse musea en tentoonstellingsruimten.

Zo bezocht ik het instituut voor hedendaagse kunst 'Kunst-Werke Berlin', waar de tentoonstelling 'History Will Repeat Itself - Strategies of Re-enactment in Contemporary Art' te zien was.

De expositie toont werken rond de idee van re-enactment; het naspelen of uitbeelden van historische gebeurtenissen, vaak op de locatie zelf. Re-enactments bevestigen niet

COLUMN

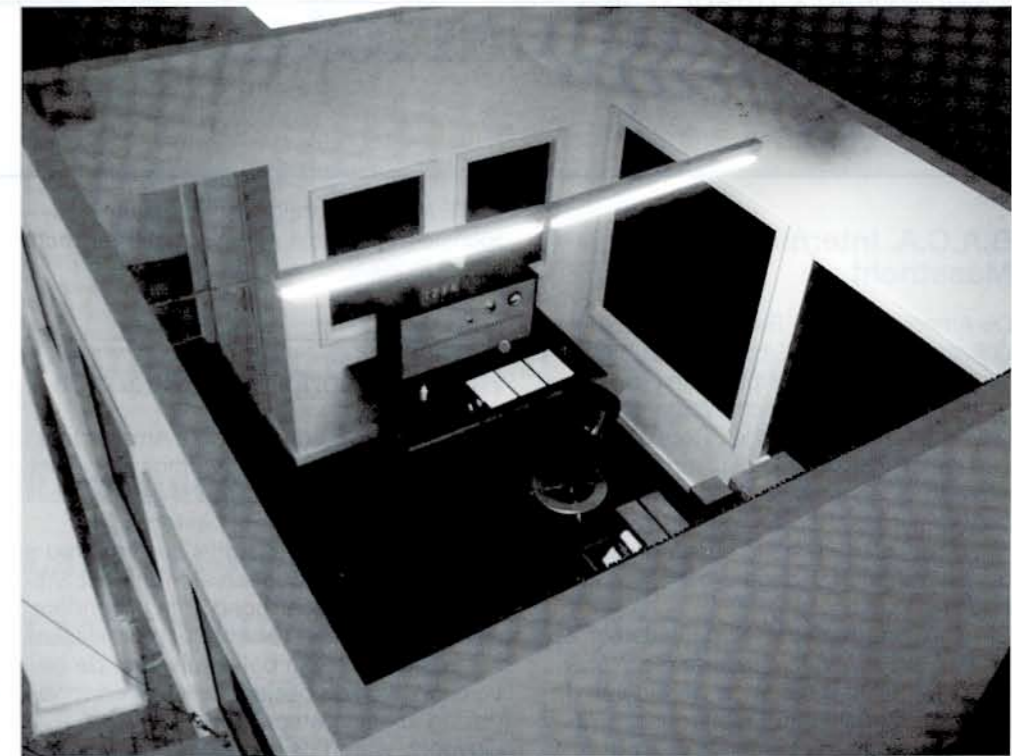
alleen wat er in het verleden is gebeurd, ook kan de geschiedenis geestelijk en lichamelijk worden ervaren. Hierdoor kunnen nieuwe inzichten worden ontwikkeld.

De re-enactments bevragen het heden door het naspelen van vaak traumatische gebeurtenissen, die mogelijk sporen hebben achtergelaten in het collectief geheugen.

De geschiedenis wordt zelden direct beleefd en wordt mede door de media bepaald. Re-enactments onderzoeken dus ook de invloed van mediabeelden.

Het werk 'The Milgram Re-enactment' (2002) van de Britse kunstenaar Rod Dickinson is een re-enactment van het experiment 'Obedience to Authority' dat de psycholoog Stanley Milgram vanaf de jaren 60 vanuit de Yale University uitvoerde.

Proefpersonen kregen de opdracht stroomstoten toe te dienen aan een andere (ongeziene) persoon wanneer deze een vraag verkeerd beantwoordde. Dit met als doelstelling te testen of het percentage goede antwoorden zou verhogen. In werkelijkheid werden er geen feitelijke elektrische schokken toegediend en waren de wetenschappers en ondervraagde proefpersonen acteurs. De toedieners van de stroomstoten waren zelf het proefkonijn. Het experiment was ontworpen voor het testen van de grenzen van onderwerping en over de bereidheid om opdrachten van een autoriteit uit te voeren. De vraag die het experiment wilde beantwoorden was in welke mate een individu bereid is een medemens te bezeren omdat het hem wordt opgedragen.

Rod Dickinson, The Milgram Re-enactment, 2002

Rod Dickinson heeft in Kunst-Werke Berlin twee ruimtes ingericht; in één ruimte staat apparatuur opgesteld waarmee elektrische schokken kunnen worden toegediend en de andere is ingericht als observatieruimte. Even later blij ik vanaf de tweede verdieping van het museum te kunnen neerkijken op de twee ruimtes. Op dat moment besef ik, dat ik in de voorgaande minuten onbewust tot object gemaakt ben. Men had mij kunnen bekijken vanaf de bovenliggende verdieping. Deze ervaring blijft nog dagenlang als een fantoom in mijn hoofd spoken, alhoewel de camera's in mijn woonplaats Rotterdam me ook dagelijks registreren.

In het museum voor hedendaagse kunst Hamburger Bahnhof zag ik de video-installatie 'Refraction' (2004) van Aernout Mik. De geluidloze video toont een panoramische opname van een snelweg waar een touringcar omgevallen is. Ondanks aanwezigheid van diverse hulpdiensten is er geen bloed of leed zichtbaar, waardoor je als beschouwer direct opmerkt dat de situatie oneigenlijk is. In het werk is sprake van een zekere omkering van het idee van re-enactment. De hulpdiensten die in Mik's video-werk te zien zijn, spelen letterlijk vooraf de situatie die mogelijk komen gaat.

De geënceneerde crisissituatie kan werkelijkheid worden en daardoor weer geschiedenis.

In Berlijn krijgt de geschiedenis op meervoudige wijze vorm in het heden. In de stad wordt kritisch gekeken naar wat wordt bewaard of overschreven. Mijn opgedane ervaringen in Berlijn geven zelfs mijn bestaande beeldende werk (opnieuw) betekenis.

*) Het werk 'Black arrangement' is tot 10 februari 2008 te zien in de tentoonstelling 'Soft Ware' in Pulchri Studio te Den Haag. Meer informatie: www.pulchri.nl

Isolde Venrooy
15 januari 2008